

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Indikatorprogram – förslag

Hållbart brukande av kust- och skärgårdslandskapet

2009

Riksantikvarieämbetet

Box 5405

114 84 Stockholm

www.raa.se

riksant@raa.se

Omslag: Pål-Nils Nilsson.

v.1.0

© Riksantikvarieämbetet 2009

ISBN 978-91-7209-542-7

Förord

Riksantikvarieämbetet har ett övergripande ansvar för att utveckla kulturmiljöarbetet mot bakgrund av de nationella miljökvalitetsmålen, däribland "Hav i balans samt levande kust och skärgård". Det övergripande ansvaret innebär bland annat att tillsammans med berörda aktörer svara för att lämpliga indikatorer utvecklas. Miljömålsarbetet ska baseras på ett uppföljningssystem med indikatorer för att det ska gå att mäta om samhällsutvecklingen går i rätt riktning, om utvecklingen går mot ett uppfyllande av de nationella miljökvalitetsmålen.

Föreliggande indikatorprogram ska svara mot behovet av indikatorer för förslag till nytt delmål "Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet". Indikatorerna i programmet har tagits fram genom en vidareutveckling av befintlig metod. En stor mängd olika statistiska variabler har analyserats utifrån deras förmåga att fungera som indikatorer och tidigare föreslagna indikatorer har utvärderats. Programmet ska ses som ett delprojekt som följs upp av en enklare fördjupning av den föreslagna indikatorn "Byggnadsbestånd med kontinuitet".

Projektet har möjliggjorts genom projektmedel från Miljömålsrådet. Projektledare har varit Eva Waldén Selin och projektmedarbetare har varit Lotta Wiberg, Charlotte Hamilton och Jerker Moström. Till projektet har knutits en referensgrupp. Den har bestått av representanter från Riksantikvarieämbetet, Fiskeriverket, Glesbygdsverket, Boverket, Naturvårdsverket, Jordbruksverket och RUS.

Stockholm, juni 2009

Birgitta Johansen, avdelningschef

Innehåll

1	Sammanfattning	5
2	Inledning.....	6
2.1	Bakgrund	6
2.2	Syfte och mål.....	7
2.3	Programmets inriktning.....	7
3	Ett nytt delmål - "Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet".....	8
4	Avgränsning av kust och skärgård	8
5	Tidigare föreslagna indikatorer.....	9
6	Fördjupning	9
6.1	Förvaltningsbetingelser.....	10
6.2	Kulturmiljökvalitet.....	10
7	Indikatorprogram för delmålet Hållbart brukande av kust och skärgård	11
7.1	Uppföljning med indikatorer	11
7.2	Prioriterade indikatorer till miljömålsportalen	11
8	Kommunala översiktsplaner ger vägledning.....	12
8.1	Fiskefartyg	12
8.2	Yrkesfiskare.....	12
9	Känd och tillgänglig natur- och kulturmiljö samt tillgänglighet för friluftsliv och rekreation.....	13
9.1	Allemansrättsligt tillgänglig mark.....	13
10	Ängs- och betesmarker	15
10.1	Arealen strandnära betes- och ängsmark.....	15
11	Byggnader och bebyggelsemiljöer tas om hand.....	16
11.1	Byggnadsbestånd med kontinuitet/Bebyggelsens åldersfördelning	16
12	Särskilt värdefulla miljöer med kulturvärden bevaras	17
12.1	Antal kulturresevat.....	17
12.2	Skydds- och varsamhetsbestämmelser PBL (räkna Q)	18
13	Sammanfattning indikatorer	19
13.1	Föreslagna indikatorer och ansvarsfördelning	19
14	Fördjupning och ansvarsfördelning	20
14.1	Förslag på fördjupningsaspekter.....	21
15	Kostnader.....	22
15.1	Kostnadseffektivitet.....	22
16	Fortsatt arbete med indikatorprogrammet	22
17	Referenser	23
18	Bilagor.....	24
	Bilaga 1. Analys av allemansrättsligt tillgänglig mark.....	24

1 Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet har tillsammans med Naturvårdsverket, Boverket, Jordbruksverket, Fiskeriverket, Glesbygdsverket och RUS tagit fram ett förslag på indikatorprogram som ska svara mot behovet av indikatorer för förslag till nytt delmål "Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet".

Nya indikatorer som föreslås är:

- *Kulturmiljö- och naturvårdsprogram*
- *Arealen strandnära betes- och ängsmarker*
- *Byggnadsbestånd med kontinuitet*

Indikatorer på portalen idag:

- *Strandnära byggande vid havet*
- *Fiskefartyg*
- *Yrkesfiske*

Indikatorer som föreslås i en fördjupning:

- *Allemansrättsligt tillgänglig mark*
- *Antal kulturresevat*

Indikator som kan bli aktuell på sikt:

- *Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt PBL (räkna Q)*

Referensgruppen har gjort en prioritering av föreslagna indikatorer som i första hand föreslås ligga på miljömålsportalen. Förslagsvis sätts indikatorerna i drift och läggs ut på miljömålsportalen om/när delmålet antas under 2011. I indikatorprogrammet föreslås en ansvarig myndighet för respektive indikator samt ett delat ansvar i större omfattning än tidigare. Riksantikvarieämbetet föreslås stå för en generell samordning av en fördjupning som utförs vart fjärde år.

Indikatorerna är framtagna genom en vidareutveckling av befintlig metod, där en stor mängd olika statistiska variabler har analyserats utifrån deras förmåga att fungera som indikatorer. Den offentliga statistiken lämpar sig i första hand i en fördjupning då förutsättningar eller förvaltningsbetingelser ska följas upp. Uppföljningen ska ske dels genom indikatorer som presenteras på miljömålsportalen och dels genom en fördjupning. Programmet ska ses som ett delprojekt som följs upp av en enklare fördjupning av den föreslagna indikatorn "Byggnadsbestånd med kontinuitet".

2 Inledning

Föreliggande indikatorprogram har initierats av Riksantikvarieämbetet och genomförts i samarbete med Naturvårdsverket, Boverket, Fiskeriverket, Glesbygdsverket/Nutek och RUS. Projektet har möjliggjorts genom projektmedel från miljömålsrådet. Vi avvaktar med ett beslut av de föreslagna indikatorerna tills miljömålspropositionen har släppts och utredningen av miljömålssystemet är klar. Det finns indikationer att det kan bli färre indikatorer på miljömålsportalen och det är samtidigt oklart om indikatorerna ska följa delmål eller miljö kvalitetsmål. Oavsett förändringar i inriktning och antal indikatorer så kan uppgifterna användas i länsstyrelsernas tillsyns- eller uppföljningsarbete.

Miljömålsarbetet ska baseras på ett uppföljningssystem med indikatorer för att kunna mäta om samhällsutvecklingen går i rätt riktning dvs. om utvecklingen går mot ett uppfyllande av de nationella miljö kvalitetsmålen. I samband med den fördjupade utvärderingen 2007 har Riksantikvarieämbetet tillsammans med övriga målansvariga myndigheter tagit fram förslag på nya delmål. Något som innebär att nya indikatorer för uppföljning behöver ses över och tas fram. Nya indikatorer föreslås här främst för det nya föreslagna delmålet "Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet", men kan även ha bäring på hela miljö kvalitetsmålet.

I miljömålet "Hav i balans samt levande kust och skärgård" slås fast att Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Ansvar för delmålet om hållbart brukande delas av tre myndigheter; Naturvårdsverket svarar för naturmiljön, Riksantikvarieämbetet för kulturmiljön och Boverket för de frågor som rör planering enligt PBL. I underlaget till den fördjupade utvärderingen poängterar man vikten av ett nära samarbete mellan myndigheterna.

2.1 Bakgrund

Riksantikvarieämbetet utvecklade inom ramen för projektet Indikatorer för levande kust och skärgård (RAÄ rapport 2004:3) tillsammans med SCB en metodik för att med hjälp av socioekonomiska data nedbrutna på en relativt fin skalnivå analysera förutsättningarna för ett hållbart brukande av Sveriges kust- och skärgårdsområden. En stor mängd olika statistiska variabler analyserades utifrån deras förmåga att fungera som indikatorer.

Möjligheten finns nu att med hjälp av samma eller likartad metodik göra en ny körning av samma statistik samt utöka analyserna med ytterligare variabler. Studieområdet kan utökas till att omfatta alla kustlän (tidigare studie tittade på tre län).

2.2 Syfte och mål

Syftet är att ta fram ett indikatorprogram som ska fungera som ett redskap för att vi gemensamt ska kunna följa både miljökvaliteter och förutsättningarna för en god utveckling enligt delmålet om hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet inom miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Indikatorerna tas fram genom en vidareutveckling av befintlig metod samt utvärdering av tidigare föreslagna indikatorer (*Indikatorer för levande kust och skärgård. RAÄ 2004:3*). Uppföljningen ska ske dels genom indikatorer som presenteras på miljömålsportalen och dels genom en fördjupning. Förslagsvis sätts indikatorerna i drift och läggs ut på miljömålsportalen om/när delmålet antas under 2011.

2.3 Programmets inriktning

Programmet har genomförts för att förankra uppföljning och bestämma hur vi ska gå tillväga. Programmet är genom den gemensamma referensgruppen förankrat hos Boverket, Naturvårdsverket, Jordbruksverket, RUS, Fiskeriverket och Glesbygdverket. Programmet föreslår ett preliminärt indikatorprogram samt en ansvarig myndighet för respektive indikator. En kompletterande fördjupning genomförs vart 4:e år av ansvarig myndighet i samråd med övriga miljömålsmyndigheter. Programmet föreslår ett delat ansvar i större omfattning än tidigare varför förankringsarbetet måste få fortsätta efter det att miljömålspropositionen släppts 2010 och utredningen av miljömålssystemet är klar. Större krav ställs på en tydlig arbets-, kostnads- och ansvarsfördelning.

3 Ett nytt delmål - ”Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet”

Ett förslag till nytt delmål ”Hållbart brukande av kust och skärgårdslandskapet” har arbetats fram för miljö kvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Senast år 2015 ska kust- och skärgårdslandskapets natur-, kultur- och friluftsvärden bevaras och utvecklas genom ett hållbart brukande.

För att delmålet ska bedömas vara uppfyllt ska följande preciseringar vara uppnådda:

- Kommunala översiktplaner ger vägledning, Regionala utvecklingsprogram (RUP) och andra instrument och regionala/lokala samverkansformer ger stöd för god hushållning och utveckling inom kustens och skärgårdens småskaliga strukturer och diversifierade näringsliv.
- Värden för natur- och kulturmiljön är kända och tillgängliga.
- Kust- och skärgårdslandskapet är tillgängligt för friluftsliv och rekreation.
- Arealen betade holmar, öar och strandängar ökar.
- Kust- och skärgårdslandskapets byggnader och bebyggelsemiljöer från olika tider tas om hand så att en mångfald bibehålls.
- Mängden särskilt värdefulla miljöer där kulturvärden långsiktigt bevaras får inte understiga 50 stycken.

4 Avgränsning av kust och skärgård

I vårt förslag till avgränsning är det endast havskust räknat från havsstrand som omfattas av uppföljningen. Öar omfattas i sin helhet, de stora öarna undantaget. För flera av programmets indikatorer används en schablonavgränsning på fem kilometer mätt från stranden för kustzonen. I de analyser som inte har med tätorter så har vi valt att skilja ut tätorter med mer än 5000 invånare från det övriga materialet. Det innebär att tätorter med upp till 5000 invånare hanteras tillsammans med landsbygden som kust och skärgårdspräglat landskap. Tätorter bör vara med för alla indikatorer för att få med en jämförelse med större tätorter med undantag av indikatorn ”Byggnadsbestånd med kontinuitet”.

5 Tidigare föreslagna indikatorer

I rapporten *"Indikatorer för levande kust och skärgård"* analyserades en mängd olika variabler för att testa deras funktion som indikatorer. De indikatorer som föreslogs var indikatorer som illustrerar strategiska kulturmiljökvantiteter samt nödvändiga processer för en kulturmiljömässigt hållbar samhällsutveckling i kust- och skärgårdsområden. I rapporten föreslogs en indikator som mäter "tillstånd" eller kulturmiljökvantitet;

- *Areal hävdad ängs- och betesmark.*

Fyra indikatorer som belyser "förutsättning" eller förvaltningsbetingelser;

- *Yrkesfiskare*
- *Andel permanent bebodda fastigheter*
- *Genomsnittligt taxeringsvärde*
- *Antal jordbruksföretag*

Två indikatorer som mäter både och;

- *Antal fiskebåtar*
- *Antal samfälligheter*

Yrkesfiskare och antal fiskebåtar finns redan på portalen idag. Arealen betes- och ängsmark föreslås med skillnaden att den ska vara strandnära för att svara mot det nya föreslagna delmålet. De övriga indikatorerna kan användas i fördjupade analyser.

6 Fördjupning

Vart 4:e år i samband med den fördjupade utvärderingen av miljömålen, utförs en fördjupning av respektive indikator, förslagsvis i förvaltningsbetingelser och variabler som uttrycker kulturmiljökvantitet. Fördjupningar i områdesskydd, och riksintressen kan vara relevant. Indikatorerna bör kompletteras i fördjupningen med fältbesök, kontakt med länen och enkätundersökningar. Fördjupningar utförs av respektive ansvarig myndighet och där behov finns i samarbete med andra myndigheter. Riksantikvarieämbetet föreslås stå för en generell samordning av fördjupningen.

Riksantikvarieämbetet startade under 2008 en enklare fördjupning av Byggnader och bebyggelsemiljöer baserad på offentlig statistik. I fördjupningen används ett förvaltningsindex som ska indikera var längs med kusten heta, svala, neutrala och

folktomma områden är belägna. Förvaltningsindexet är ett bra exempel och kan fungera som en generell bakgrund till alla fördjupningar.

6.1 Förvaltningsbetingelser

Katarina Fehlerts förstudie (*Indikatorer för levande kust- och skärgård – Att beskriva kust och skärgårdstypiska karaktärsdrag och kulturmiljövärden med hjälp av statistik*) har visat att den offentliga och befintliga statistiken i första hand lämpar sig för att följa upp förvaltningsbetingelserna. Problem kan signaleras tidigt och uppföljningen kan bädda för förebyggande åtgärder. Målsättningen måste vara att skapa goda förvaltningsbetingelser för en hållbar utveckling och därmed också för kulturmiljön. Förutsättningar som är avgörande för att kulturmiljön förvaltas/vårdas och utvecklas i positiv riktning. Faktorer/betingelser som påverkar kvaliteterna och styr utvecklingen i positivt eller negativt inriktning.

Variabler som inte föreslås bli basindikatorer men som kan användas vid fördjupade analyser:

- Befolkningsantal
- Ålderssammansättning
- Antal jordbruksföretag
- Andel permanentboende
- Ägarbyten (omsättning/försäljning av fastigheter)
- Ägostruktur (samfälligheter)

6.2 Kulturmiljökvalitet

Med kulturmiljökvalitet avser vi egenskaper, kännetecken, funktioner, karaktärer, historiska referenser hos det materiella och immateriella kulturarvet i kust- och skärgårdsområden. Dessa egenskaper påverkas i sin tur av hur resursutnyttjande, förvaltning sker i samhället, det vill säga av olika samhällsprocesser. För att direkt- och indirekt kunna beskriva och följa upp "kulturmiljökvalitet" måste vi därför också förstå och beskriva vilka drivkrafterna är och hur de förhåller sig till varandra och till olika kulturarvsuttryck. Hela landskapet äger någon grad av kulturmiljökvalitet kvalitet som bär på en potential för en hållbar samhällsutveckling. En viktig förutsättning för kvalitén är att kulturarvet bevaras och brukas.

Variabler som uttrycker kulturmiljökvalitet:

- Byggnadsbestånd med kontinuitet (byggnadernas ålder)
- Ett varierat och karaktärgivande bebyggelsemönster (typ av fastighet och andelen ekonomibygnader av det totala byggnadsbeståndet)

7 Indikatorprogram för delmålet Hållbart brukande av kust och skärgård

7.1 Uppföljning med indikatorer

I den årliga uppföljningen föreslås i programmet att vi arbetar med ett begränsat urval av indikatorer som är enkla och billiga att sätta i drift. Indikatorerna kompletteras vart 4:e år i och med den fördjupade utvärderingen förslagsvis med variabler som uttrycker förvaltningsbetingelser och kulturmiljökvalitet. Indikatorerna ska:

- visa miljötilstånd,
- följa upp resultatet av miljömålsarbetet
- visa om miljöarbetet går i rätt riktning och i rätt takt
- ge underlag för åtgärder och beslut

Referensgruppen har gjort en prioritering av föreslagna indikatorer som i första hand föreslås ligga på miljömålsportalen. Övriga indikatorer kan komma att användas i en fördjupning. Vi har valt att dela in indikatorerna efter delmålets formulering och dess attribut för tydligare visa vad de föreslagna indikatorerna är tänkta att följa upp.

Referensgruppen avser de myndigheter som tillsammans tagit fram detta program.

7.2 Prioriterade indikatorer till miljömålsportalen

Nya indikatorer:

- Kulturmiljö- och naturvårdsprogram
- Arealen strandnära betes- och ängsmarker
- Byggnadsbestånd med kontinuitet

Finns på portalen idag:

- Strandnära byggande vid havet
- Fiskefartyg och Yrkesfiske

Övriga indikatorer

Nya indikatorer till fördjupningen:

- Allemansrättsligt tillgänglig mark
- Antal kulturresevat

Indikator på sikt:

- Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt PBL (räkna Q)

8 Kommunala översiktsplaner ger vägledning

Kommunala översiktplaner ger vägledning, Regionala utvecklingsprogram (RUP) och andra instrument och regionala/lokala samverkansformer ger stöd för god hushållning och utveckling inom kustens och skärgårdens småskaliga strukturer och diversifierade näringsliv.

Indikator – Här föreslås ingen indikator en fördjupning görs vart 4:e år.
Fördjupning: Förslag till fördjupning i förvaltningsbetingelser, fältbesök och enkätstudier. NV, BOV, SJV, FiV, RAÄ, GLV/NUTEK och RUS ansvarar gemensamt för en fördjupning. RAÄ står för en generell samordning.
Datinsamling/Ansvar: Boverket föreslås ansvara för en fördjupning om i vilken utsträckning översiktsplaner stödjer delmålet.

8.1 Fiskefartyg

Indikator 1. Fiskefartyg (Befintlig indikator på miljömålsportalen- Årlig)
Kommentar: Finns på portalen. Fördjupning: FiV tillsammans med RAÄ. Förvaltningsbetingelser, fältbesök.
Datinsamling/Ansvar: RUS

8.2 Yrkesfiskare

Indikator 2. Yrkesfiskare (Befintlig indikator på miljömålsportalen - Årlig)
Kommentar: Finns på portalen. Fördjupning: FiV tillsammans med RAÄ. Förvaltningsbetingelser, fältbesök.
Datinsamling/Ansvar: RUS

9 Känd och tillgänglig natur- och kulturmiljö samt tillgänglighet för friluftsliv och rekreation

Värden för natur- och kulturmiljön är kända och tillgängliga. Kust och skärgårdslandskapet är tillgängligt för friluftsliv och rekreation

9.1 Allemansrättsligt tillgänglig mark

Indikator 3. Allemansrättsligt tillgänglig mark (Fördjupning)		
<p>Beskrivning av indikatorn: Indikatorn visar en uppskattning av omfattningen av det kust- och skärgårdslandskap som är allemansrättsligt tillgängligt. En god tillgång till hela landskapet och inte bara det skyddade landskapet är en förutsättning för att natur- och kulturvärden ska vara tillgängliga. Indikatorn visar inte det faktiska förhållandet utan baserar sig på en uppskattning utifrån ovan angivna kriterier.</p> <p>Kommentar Indikatorn visar endast på tillgängligheten och inte om värdena är kända. Med en stor tillgänglighet har värdena större potential att bli mer kända och på sikt mer angelägna för fler. En metod måste tas fram hur allemansrättsligt tillgänglig mark ska avgränsas. Se förslag i bil.1. Indikatorn har bedömts vara mer lämplig i en fördjupning än som en årlig indikator.</p>		
Ansvarsfördelning/Tidsplan		
Utveckling av indikatorn		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Ta fram en metod för avgränsning/förankring	RAÄ i samråd med referensgrupp	2009/2010
Datainsamling/Ansvar		
Källa	Ansvar	Utförare
NV har fastighetsdata SJV blockdatabas	NV	NV
Miljömålspresentation portalen/ansvar		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Uppdatering av indikatorn	NV	2011 vart 4:e år
Dataförsörjning av indikatorn	NV	Vart 4:e år
Fördjupad utvärdering vart 4:e år		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
- Fördjupning i områdesskydd och brygginventering	NV i samråd med RAÄ, BOV och RUS	Vart 4:e år
- Analys och presentation i portalen	NV i samråd med RAÄ och BOV	

9.2 Kulturmiljö och naturvårdsprogram

Indikator 4. Kulturmiljö och naturvårdsprogram (Årlig för kustlänen)		
<p>Beskrivning av indikatorn: Indikatorn redovisar som ett mått på var kulturmiljö- och naturmiljövärden kan antas vara kända och vilka kommuner som har kulturmiljö- och naturvårdsprogram.</p> <p>Kommentar Frågan ingår i RUS och Boverkets miljömålsenkät som årligen skickas ut till länsstyrelserna för att hämta in underlag från landets kommuner. Indikatorn säger enbart om det finns kunskapsunderlag, inte något om innehållet. Indikatorn finns i miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö men kan även användas här med en avgränsning för kustlänen.</p>		
Ansvarsfördelning/Tidsplan		
Utveckling av indikatorn		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Utformning av enkät/Förankring	BOV och RUS	2009/2010
Datainsamling/Ansvar		
Källa	Ansvar	Utförare
Natur- och kulturmiljöprogram	BOV och RUS	BOV
Miljömålspresentation portalen/ansvar		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Uppdatering av indikatorn	BOV	2011 Varje år
Dataförsörjning av indikatorn	BOV	Vart 4:e år
Fördjupad utvärdering vart 4:e år		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
- Stämman av innehållet i Kmv-programmen	BOV i samråd med NV och RAÄ	Vart 4:e år
- Analys och presentation i portalen	BOV i samråd med NV och RAÄ	

9.2 Strandnära byggande vid havet

Indikator 5. Strandnära byggande vid havet (Befintlig indikator på miljömålsportalen - Årlig)
<p>Beskrivning av indikatorn: Indikatorn mäter mängden nytillkomna byggnader inom 100 meter från havsstrand uppdelat på fristående byggnader och ej fristående byggnader.</p> <p>Kommentar För förståelsen av detta komplexa delmål krävs att indikatorn kompletteras med ett bredare innehåll i fördjupningstexten. Aspekter som saknas i nuvarande text är privatiseringens konsekvenser för kulturlandskapet och de för kusten och skärgården typiska småskaliga strukturerna.</p> <p>Fördjupning: Förvaltningsbetingelser, brygginventering.</p> <p>Datainsamling/Ansvar: NV</p>

10 Ängs- och betesmarker

Areal betade holmar, öar och strandängar ökar

10.1 Arealen strandnära betes- och ängsmark

Indikator 6. Arealen strandnära betes- och ängsmark (Årlig)		
Beskrivning av indikatorn:		
Indikatorn följer utvecklingen för arealen betes- och ängsmark på öar och holmar samt strandängar. Indikatorn syftar till att följa det omedelbart havsnära betet och ängarna. Ängar eller betesmarker som finns helt eller delvis inom en zon på X meter från strandlinjen har tagits med i analysen (SJV när öar med jordbruksmark genom sina områdesindelningar)		
Kommentar		
Mark som betas eller hävdas som äng utan gårdsstöd och miljöersättningar kommer inte med i indikatorn, vår bedömning är att de utgör en försumbar mängd. Indikatorn visar riktningen på utvecklingen av strandnära betes- och ängsmark i kust- och skärgårdslandskapet. Här skiljer sig avgränsningen från övriga indikatorer då det är de betade holmarna, öarna och strandängarna som lyfts fram. Förslag på en avgränsning av arealen betade holmar och strandängar måste tas fram för att kunna fungera som en årlig indikator. Förslagsvis tar SJV fram ett förslag på avgränsning i samråd med referensgruppen. SJV har möjlighet att genom stödområdesindelningar och delförsamlingar få en smalare avgränsning på det strandnära betet. En ännu snävare avgränsning av strandängar (ex 50 m från vatten) är endast möjligt i en fördjupning och då måste en metod för detta tas fram.		
Ansvarsfördelning/Tidsplan		
Utveckling av indikatorn		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Ta fram en metod för avgränsning /Förankring	SJV i samråd med referensgruppen	2009/2010
Datainsamling/Ansvar		
Källa	Ansvar	Utförare
Jordbruksverkets blockdatabas över jordbruksmark	SJV	SJV
Miljömålspresentation portalen/ansvar		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Uppdatering av indikatorn	SJV	2011 Varje år
Dataförsörjning av indikatorn	SJV	Vart 4:e år
Fördjupad utvärdering vart 4:e år		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
– Analys och presentation i portalen – Fördjupning i förvaltningsbetingelser – Strandängar	SJV i samråd med RAÄ SJV i samråd med RAÄ	Vart 4:e år

11 Byggnader och bebyggelsemiljöer tas om hand

Kust- och skärgårdslandskapets byggnader och bebyggelsemiljöer från olika tider tas om hand så att en mångfald bibehålls

11.1 Byggnadsbestånd med kontinuitet

Indikator 7. Byggnadsbestånd med kontinuitet (Årlig)		
Beskrivning av indikatorn:		
<p>Indikatorn visar på den historiska kontinuiteten i bebyggelsen. Den speglar hur bebyggelsens åldersfördelning ser ut i kust- och skärgårdslandskapet, det i sin tur ger en uppfattning i vilken grad en mångfald av bebyggelse finns kvar. I detta fall en mångfald ur ett åldersmässigt perspektiv, inte hur välbevarad bebyggelsen är. Genom att följa denna variabel får vi en uppfattning om utvecklingen i det befintliga bebyggelsebeståndet, i sin helhet både vad gäller den äldre bebyggelsen samt tillkomsten av ny bebyggelse.</p>		
Kommentar		
<p>Stora förändringar i beståndets sammansättning kan ses som en varningssignal. Samtidigt kan nybyggnationer i ett område tolkas som att det är ett livskraftigt och expansivt område som är i allra högsta grad en levande kust och skärgård. Många nytillkomna byggnader kan förändra kulturmiljön både negativt och positivt. Risken är stor att de småskaliga strukturer, vilka byggnaderna är en del av och som utgör en viktig kvalitet i delmålet för hållbart brukande försvinner i samband med nybyggnationer. Som ett komplement till indikatorn behövs kompletterande information om de småskaliga strukturerna, som är en viktig kulturmiljökvalitet i kust och skärgården. Då krävs fältstudier.</p>		
Ansvarsfördelning/Tidsplan		
Utveckling av indikatorn		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Förankring	RAÄ i samråd med ref.grupp	2009/2010
Datainsamling/Ansvar		
Källa	Ansvar	Utförare
SCB	RAÄ	RAÄ
Miljömålspresentation portalen/ansvar		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Uppdatering av indikatorn	RAÄ	Varje år
Dataförsörjning av indikatorn	RAÄ	Vart 4:e år
Fördjupad utvärdering vart 4:e år		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
- Fördjupning i förvaltningsbetingelser och kulturmiljökvalitet - Analys och presentation i portalen	RAÄ i samråd med Fiv och BOV	Vart 4:e år

12 Särskilt värdefulla miljöer med kulturvärden bevaras

Mängden särskilt värdefulla miljöer där kulturvärden långsiktigt bevaras får inte understiga 50 stycken.

12.1 Antal kulturreservat

Indikator 8. Antal kulturreservat (Fördjupning)		
Beskrivning av indikatorn:		
Indikatorn visar hur många områden som skyddas genom kulturreservat i kust- och skärgårdslandskapet. Det som ett första steg då vi inte besitter kunskap om tillvaratagandet av kulturmiljön i naturreservaten i kust- och skärgårdslandskapet eller i de maritima reservaten.		
Kommentar		
Idag finns endast 3 kustanknutna kulturreservat. En utredning av kulturvärdens bevarande inom naturreservat i kustzonen och i det maritima planeras. Inom ramen för utredningen studeras naturreservatens syften och intention utifrån hur kulturvärdena hanteras inom områdena. Så länge det finns få kulturreservat och få tillkommer så kommer denna indikator att nedprioriteras och endast användas i en fördjupning.		
Ansvarsfördelning/Tidsplan		
Utveckling av indikatorn		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Förankring	RAÄ i samråd med ref.grupp	2009/2010
Datainsamling/Ansvar		
Källa	Ansvar	Utförare
SNV	RAÄ	RAÄ
Miljömålspresentation portalen/ansvar		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
Uppdatering av indikatorn	RAÄ	Vart 4:e år
Dataförsörjning av indikatorn	RAÄ	Vart 4:e år
Fördjupad utvärdering vart 4:e år		
Verksamhet	Utförare	Tidpunkt
- Fördjupning i naturreservat - Kulturlämningar under vatten i marina reservat. - Skötselplaner i Vic-natur - Kontakta länen - Sammanställning av analys och presentation i portalen	RAÄ i samråd med NV	Vart 4:e år

12.2 Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt PBL (räkna Q)**Indikator 9. Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt PBL (Indikator på sikt)****Beskrivning av indikatorn:**

Indikatorn mäter den kvantitativa tillvaratagandeaktiviteten i kommunerna av kust- och skärgårdslandskapets byggnader och bebyggelsemiljöer. Antalet skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt Plan- och bygglagen registreras i ett gis-skikt av respektive länsstyrelse. Arbetet är under utveckling och när det finns komplett underlag för förslagsvis minst tre kustlän kan vi indikatorn sjösättas.

Kommentar

På relativt kort sikt kan skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt PBL (*räkna Q*) bli en indikator. Räkna Q-skiktet finns i Skåne och Örebro län. Ytterligare fyra län har påbörjat alternativt har långgående planer på att börja motsvarade arbete. Inom RUS, Boverket och RAÄ har diskussionen varit sådan att finns det skikt i 5-6 län så kan vi börja dra slutsatser om den nationella utvecklingen.

Ansvar: RUS

13 Sammanfattning indikatorer

Tabellen sammanfattar de föreslagna indikatorerna och visar vilka indikatorer som är prioriterade som årliga och vilka som föreslås till en fördjupning.

13.1 Föreslagna indikatorer och ansvarsfördelning

Indikatorer	Datavärd	Nationellt ansvar på portalen	Regional och kommunal upplösning	Uppdatering	Kommentar
Allemansrättsligt tillgänglig mark	NV	NV	Möjlig	Vart 4:e år	Fördjupning
Kulturmiljö- och naturvårdsprogram	RUS, BOV	RUS, BOV	Möjlig	Varje år	Årlig
Arealen strandnära betes- och ängsmark	SJV	SJV	Möjlig	Varje år	Fördjupning
Byggnadsbestånd med kontinuitet	SCB	RAÄ	Möjlig	Varje år	Årlig
Antal kulturresevat	NV	RAÄ	Möjlig	Vart 4:e år	Fördjupning
Befintliga indikatorer					
Strandnära byggande vid havet*	NV	NV	Möjlig	Varje år	Årlig
Antal yrkesfiskare*	RUS	RUS	Möjlig	Varje år	Årlig
Antal fiskebåtar*	RUS	RUS	Möjlig	Varje år	Årlig
Indikator på sikt					
Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt Plan- och bygglagen, PBL (räkna Q)**	RUS	RUS (BOV)	Möjlig		Årlig

* Finns presenterad på miljömålsportalen under *Hav i balans...* idag.

** Kan sjasättas som indikator när det finns data för minst tre kustlän.

14 Fördjupning och ansvarsfördelning

Vart 4:e år i samband med den fördjupade utvärderingen av miljömålen, utförs enligt förslag en fördjupning av respektive indikator, exempelvis i olika förvaltningsbetingelser som baseras på offentlig statistik och variabler som uttrycker kulturmiljö kvalitet mm.

Fördjupningar utförs av respektive ansvarig myndighet och där behov finns i samarbete med andra myndigheter. Särskilt den delen som handlar om kommunala översiktsplaner ger vägledning osv. bör alla myndigheter (NV, BOV, RAÄ, SJV, GLV/NUTEK och RUS) delta i fördjupningen. Riksantikvarieämbetet föreslås stå för en generell samordning av fördjupningen.

Delmål	Indikator	Ansvar fördjupning	Tidpunkt
Kommunala översiktsplaner ger vägledning...	–	– Alla deltar – BOV ansvarar för en fördjupning i öp. – RAÄ föreslås ha ett generellt samordningsansvar.	vart 4:e år
	Yrkesfiskare Yrkesfartyg	FiV, RAÄ, RUS	vart 4:e år
Känd och tillgänglig natur- och kulturmiljö samt tillgänglighet för friluftsliv och rekreation	Allemansrättsligt tillgänglig mark	NV	vart 4:e år
	Kulturmiljö- och naturvårdsprogram	BOV/RUS	vart 4:e år
	Strandnära byggande vid havet*	NV	vart 4:e år
Arealen betade holmar, öar och strandängar ökar	Arealen strandnära betes- och ängsmark	SJV	vart 4:e år
Kust- och skärgårdslandskapets byggnader tas om hand...	Byggnadsbestånd med kontinuitet	RAÄ	vart 4:e år
Särskilt värdefulla miljöer med kulturvärden	Antal kulturresevat	RAÄ	vart 4:e år
	Indikator på sikt		
	Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt Plan- och bygglagen, PBL (räkna Q)	RUS/BOV	vart 4:e år

14.1 Förslag på fördjupningsaspekter

Föreslagna fördjupningsaspekter kan vara variabler som baseras på offentlig statistik och annan information som finns tillgänglig på respektive myndighet. Föreslagna datavärden kan variera beroende på vad som ska följas upp och vad som finns tillgängligt på respektive myndighet. Andra faktorer som är av betydelse är den befintliga budgeten för inköp av exempelvis statistik.

Förvaltningsbetingelser	Datavärd	Analysansvar
Befolkningsantal och ålderssammansättning	SCB	RAÅ
Förhållandet permanent boende och fritidsfastigheter	SCB	RAÅ
Fastighetsomsättning	SCB	RAÅ
Antal jordbruksföretag	SCB	SJV
Antal fiskare	SCB/FIV	RUS
Kulturmiljökvantiteter		
Sammansättningen i byggnadsbeståndet avseende fastighetstyper	SCB	RAÅ
Byggnadsbestånd med kontinuitet	SCB	RAÅ
Övriga fördjupningsaspekter		
Kustinnehållet i översiktsplaner	BOV	BOV
Näringslivsdokument	RUS/ GLV/Nutek	GBV/Nutek
Landsbygdsprogram	SJV	SJV
Strukturfonder	Nutek	Nutek
Bryggutbyggnad	NV	SNV
Natur- och kulturresevat i kustzonen samt maritima resevat	NV/RAÅ	SNV/RAÅ
Fältbesök genom NILS-metodik	RAÅ	RAÅ
Vic-natur	NV	NV

15 Kostnader

En uppskattning av kostnaden för att få indikatorerna i drift samt förankring och beslut beräknas till ca 20 dagsverken per indikator och myndighet. En stor del har redan verkställts i och med framtagandet av detta program. En årlig uppdatering av indikatorerna beräknas till ca 10 dagsverken vilket är generöst tilltaget såvida inte en årlig dataförsörjning är nödvändig. Vi har valt att beräkna kostnaderna i dagsverken då kostnaderna kan variera beroende om det utförs av den egna myndigheten eller av en konsult. Fördjupningen av indikatorerna kostnadsberäknas inte då vi avvaktar utredningen av miljömålssystemet och miljömålspropositionen. Kostnaderna kan variera beroende på om statistik måste köpas in eller om den redan finns tillgänglig på respektive myndighet. En del fördjupningar kommer av kostnadsskäl att genomföras som stickprover.

15.1 Kostnadseffektivitet

Samma indikatorer kan användas för flera av miljökvalitetsmålen med en modifikation beroende på var i landet indikatorn ska gälla (exempelvis kusten). En fördjupning föreslås vart 4:e år i förvaltningsbetingelser, vilket även kan vara intressant för uppföljningen av andra miljökvalitetsmål samt inom regional utveckling. Den offentliga statistiken lämpar sig i första hand i en fördjupning då förutsättningar eller förvaltningsbetingelser ska följas upp. Byggnadsbestånd med kontinuitet är den enda indikatorn, av de indikatorer som föreslås, som baseras på offentlig statistik och föreslås bli en årlig indikator. En kompletterande fördjupning av indikatorn i rapporten "Byggnader och bebyggelsemiljöer – En fördjupning av indikatorn Byggnadsbestånd med kontinuitet", tittar närmare på kostnadseffektiviteten för användningen av statistik.

16 Fortsatt arbete med indikatorprogrammet

- Avvakta utredningen om miljömålssystemet
- Avvakta miljömålsproposition 2010
- Metodutveckling av indikatorn "Allemansrättlig tillgänglig mark"
- Avgränsning av strandnära betes- och ängsmark
- Förankra föreslagna indikatorer regionalt och lokalt
- Ta beslut om nya föreslagna indikatorer

17 Referenser

Miljömålsrådet 2008. Miljömålen - nu är det bråttom. Miljömålsrådets utvärdering av Sveriges miljömål 2008.

Miljömålsrådet 2008. Miljömålen bilagor till den fördjupade utvärderingen 2008. – Åtgärder, styrmedel och andra förslag som syftar till att nå miljökvalitetsmålen. – Konsekvenser av miljökvalitetsmålen.

Naturvårdsverket 2007. Hav i balans samt levande kust och skärgård. Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet. Rapport 5770.

Regeringens proposition 2004/05:150. Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag

Riksantikvarieämbetets regleringsbrev från 2008.

Riksantikvarieämbetet 2004:3. Indikatorer för levande kust och skärgård – att mäta förutsättningarna för framtidens kulturarv.

Riksantikvarieämbetet 2002. Delrapport inom miljömålsuppföljning. Indikatorer för levande kust och skärgård. Etapp 2.

Riksantikvarieämbetet 2002. Förstudie: En tanke och arbetsmodell. Indikatorer för levande kust och skärgård. – Att beskriva kust- och skärgårdstypiska karaktärsdrag i kulturmiljövärden med hjälp av statistik. Katarina Fehler.

18 Bilagor

Bilaga 1. Analys av allemansrättsligt tillgänglig mark

Analysen bygger på följande kriterier:

1. Avstånd från bostadsbebyggelse. 0-50 meter från bostadshus enligt GSD-fastighetskartan räknas som ej allemansrättsligt tillgänglig mark.
2. Avstånd från klungor av bebyggelse. Detta för att fånga gårdsplaner och annat som kan ligga längre från bostadshus än 50 meter men som ändå av integritetsskäl inte räknas som tillgängligt. Områden med fler än 2 byggnader (bostadshus + icke bostadshus) inom en radie av 50 meter räknas bort.
3. Markanvändning. Mark som inte är tillgänglig året runt räknas bort. Med andra ord räknas all aktiv åkermark enligt Jordbruksverkets blockdatabas bort helt.
4. Områdesskydd. Områden med tillträdesförbud hela eller delar av året, med andra ord militära skyddsområden och djurskyddsområden.
5. Tätorter enligt SCB:s tätortsavgränsning räknas bort helt.

Analyses exemplet i Storruta 11J, kring Norrtälje (50 x 50 km).

Totalareal landyta i rutan (exklusive tätort) = 1154 km²

Landyta i rutan som är allemansrättsligt tillgänglig (exklusive tätort) = 861 km²

Procentuell andel av landarealen i rutan som är allemansrättsligt tillgänglig (exklusive tätort)
= 74,6%

